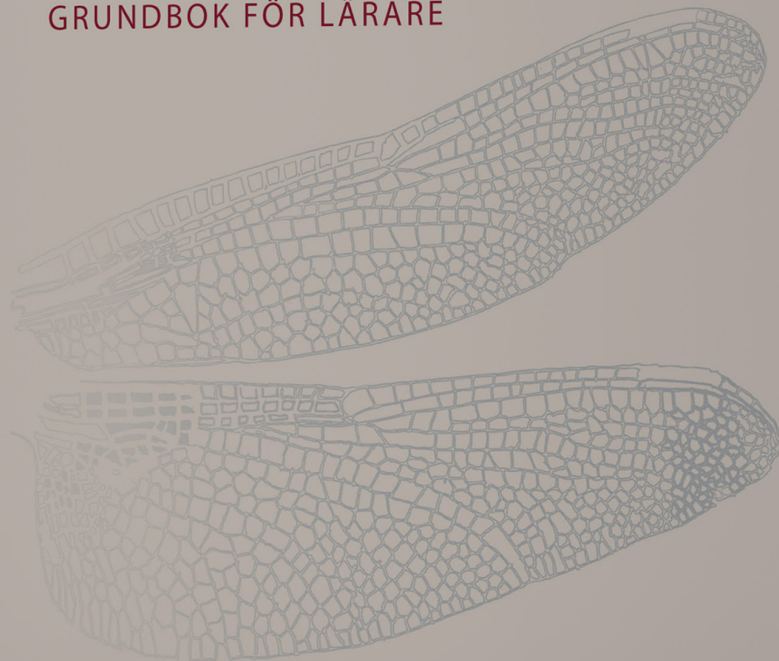

LÄRANDE SKOLA BILDNING

GRUNDBOK FÖR LÄRARE

FEMTE UTGÅVAN

ULF P. LUNDGREN, ROGER SÄLJÖ,
CAROLINE LIBERG (RED.)

En modern klassiker
Femte utgåvan

Vi lever i en tid där utbildning är en av samhällets mest omfattande verksamheter. Om vi räknar med alla som under ett år deltar i olika former av utbildning – förskola, fritidshem, grundskola, gymnasium, högskola och universitet, olika slags vuxenutbildning, folkbildning och en växande sektor av företagsförlagd utbildning – når vi svindlande tal.

Du som ska läsa denna bok utbildar dig till lärare. Eller också är du intresserad av pedagogiska frågor och utbildning av andra skäl, kanske verkar du redan som lärare i något av de många sammanhang där undervisning äger rum. Lärare är en nyckelgrupp i samhället, det är alla eniga om. En välutbildad, kunnig och demokratiskt sinnad befolkning är samhällets viktigaste resurs för att möta nya utmaningar i en värld som förändras i allt snabbare takt. Ingen annan investering är så viktig i samhället som den vi gör på uppväxande generationer. Internationella undersökningar visar att den faktor som betyder mest för hur väl utbildningssystemet lyckas med sina många uppdrag är lärarna, deras utbildning och kompetens som undervisare och handledare är helt avgörande.

Lärande skola bildning introducerar forskning och forskningsresultat från en rad olika områden och discipliner av relevans för lärande, skola och bildning. Verket ska således ses som en introduktion till olika kunskapsområden inom *Utbildningsvetenskap*.

Ulf P. Lundgren, Roger Säljö & Caroline Liberg

hjärna talar vi till exempel olika språk. En vanlig uppfattning är att det i dag existerar omkring 6 000 olika språk, och detta kan man i runda tal uppskatta som hälften av de språk som funnits genom människans historia (Janson, 2002, s. 25–28). Alla dessa språk har sin biologiska bas i samma hjärna och samma språkcentrum. Vad vi ser är en smutt fantastiskt variation i sättet att kommunicera som möjliggörs av en och samma biologiska struktur.

Denna flexibilitet i kunskaper och färdigheter förutsätter att människan är formbar och lärlärd. Jämfört med andra varelser utmärks vår art av en ganska låg grad av genetisk bestämning av de flesta av våra vuxna beteenden, intressen och kunskaper. I stället är våra kunskaper och färdigheter till stor del en produkt av de erfarenheter vi gör, det vill säga av vad vi lär oss. Just denna förmåga att formas av erfarenheter är grunden för att människor blir så olika vad gäller kunskaper och intressen (Donald, 2001; Säljö, 2005).

Vi har en lång barn- och ungdom, vilket leder till att vi kan tillägna oss komplicerade sociala och intellektuella förmågor, men vi kan också ta till oss nya kunskaper under hela vårt liv. Mot denna bakgrund är det lätt att förstå att frågor om lärande och utveckling varit intressanta för människor alltsedan antiken.

Lärande – en term med många betydelser

I vardagliga sammanhang använder vi termen *lärande* på mycket varierande sätt och för att referera till många olika slags företeelser. Vi lär oss olika slags intellektuella och manuella färdigheter som att läsa, multiplicera, använda kartor, cykla, använda ordbehandlingsprogram, sköta en svets och så vidare. Men vi kan också höra människor säga "Jag försöker lära känna mig själv" eller "Jag har lärt mig att bli mer överseende". Någon kan säga om någon annan att denne borde "lära sig veta hut". Ibland hoppas vi att någon "lärt sig en läxa" av något som hänt. Vi talar om företag som "lärande organisationer", och man kan till och med säga att en "nation lärt sig något" efter ett nationellt trauma.

Termen lärande är vanlig i vardagspråket men samtidigt mångtydig. Detta är en viktig utgångspunkt för den som intresserar sig för lärande. Vi har en term, men i vilken mening refererar denna term till samma företeelse? I diskussioner där människor har åsikter om lärande och skola måste man vara medveten om vad människor syftar på när de använder termen.

7.1 Människan kan anpassa sig till många olika kontexter. Här två exempel från Japan: den urbaniserade miljön i Tokyo och en japansk trädgårdsmiljö.

Människans kunskaper och färdigheter är till stor del en produkt av de erfarenheter vi gör och den kontext vi lever i. Just denna förmåga är grunden för att vi människor blir så olika – vi utvecklas under hela livet.

spreddessa humanistiska tankar, och humanismens bildningsideal kom att betyda mycket för kulturutvecklingen i Europa.

I detta bildningsideal ingick trivium och quadrivium som en grund. Studiet av grammatik fördes nu fram. Petrus Paulus Vergerius (1370–1445) framhöll till exempel att studiet av grammatik var grunden för alla andra studier. Trots det nya intresset för naturfilosofi tycks inte quadrivium ha haft någon särskilt framträdande ställning. Det humanistiska studiet kom dock att alltmer stelnas i sina former. I syfte att förmedla den grundläggande kod, efter vilken den klassiska litteraturen utvecklats, koncentrerades undervisningen alltmer till ett begränsat antal källor för att slutligen utnyttas i studiet av Ciceros arbeten som enda källa till den antika litteraturen. I syfte att bevara innehållet så rent som möjligt kom alltså humanismen att begränsas till en innehållslös grammatikexercis. Men denna förändring av humanismen i läroplanerna måste också förstås gentemot den allmänna historiska utvecklingen.

Under 1500-talet formades Europas furstendömen. Under 1600-talet konsoliderades nationer och monarkier. I sina strävanden att bygga upp ett nationellt medvetande kom furstarna att uppmuntra studiet av nationalspråken. Humanismen gav förutsättningar för reformationen. Erasmus av Rotterdams bibelöversättning blev en grund för reformationen och kritiken mot kyrkans förståelse och makt. Från humanismen gavs vapen för en politisk och ideologisk strid, som kom att få avgörande pedagogiska konsekvenser. Men dessa pedagogiska förändringar kom långsamt. Studiet av grekiska och latin behöll sin centrala roll i läroplanerna och motivet för detta var fortfarande deras formbildande karaktär, det vill säga att öva intellektet. Men detta motiv omformades också. I den klassiska humanistiska bildningen var studiet av till exempel grammatik motiverat av att grammatik och logik uppfattades som format av de regler som också styrde intellektet. Detta motiv började alltmer undanträngas av ett mer ämnesmässigt och socialt motiv, vilket återkommer i läroplansteorin som en pedagogisk princip, som är ytterligt väsentligt att klargöra. Studiet av latin och grekiska uppfattades som en väg att gå för att ge goda vanor, att lära arbetsamhet och uthållighet, träna argumentationsteknik och minne. Samma resonemang som motivering för studiet av ett enskilt ämne finner vi tidigare i den grekiska utbildningen gällande matematik. Ett ämne som i modern tid åter motiveras som särskilt betydelsefullt genom att det tränar intellektet. Filosofen Locke hävdade till exempel att matematikstudiet just hade dessa egenskaper.

8.4 Santa Barbara. Renässansmålning från Galleria dell'Accademia i Florens.

Under renässansen fick den antika bildningstraditionen ett nytt uppsving manifesterat i synen på skönheten, bildningen och kunskaperna. Humanismens bildningsideal kom att betyda mycket för kulturutvecklingen i Europa.

Några frågor till författarna

Vilken betydelse har boken haft i lärarutbildningen?

De frågor och kommentarer om boken vi fått, vid samtal med lärarutbildare och lärarkandidater, är att boken fångar vad pedagogik och utbildningsvetenskap är. Med andra ord ger den en god grund för undervisningen inom lärarutbildningarna.

Hur har ni tänkt när ni reviderat boken?

Forskning av betydelse för lärarutbildning utvecklas fort och förändras. Nya kunskaper skapas och nya infallsvinklar öppnar vyer, därtill kommer frågor om varför en viss kunskap skapats. Skolans innehåll och kunskapen om tänkande och minne förändras för att ta ett exempel. Samtidigt är det så att skolan återskapar kulturen och den kunskap som fanns långt tillbaka och som ännu är valid och har en betydelse, och som förändras och ger ny kunskap som gör det möjligt att förstå hur kunskap färdas över generationer.

Kan ni dela lite av er syn på framtidsfrågor?

Förändrade villkor och förändrad kunskap skapar föreställningar om framtid. I den förändring samhällen nu genomgår på grund av ny teknik och förändrade villkor för produktionen förändras också reproduktionen, det vill säga hur kunskap återskapas. Vi lever också i en tid där förändringen är påtaglig. Den pågående pandemin, när den avklingar, har förändrat det samhälle vi lever i – men hur är svårt att uttala sig om. Vi står också inför globala utmaningar då det gäller klimatet. När man står vid en historisk vändpunkt är kunskapen om samhälle och skola ytterst viktiga.

